

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 7. februarija 1866.

Gospodarske stvari.

Poduk,

kako naj posamezen gospodar ali pa cela soseska obdeluje svoj gozd (boršt), da si izredi lesá.

(Dalje.)

Živi plotovi ali žive meje. Kteri les je za to?

Za žive plotove je posebno tako grmovje najpripravniše, katero hitro raste, se naglo zgosti, dolgo trpi, zemlje ne izpije, in korenin preveč na stran ne razprostira. Take lastnosti ima glog; zato je pa tudi glog (beli trn, Weissdorn) med vsem drugim grmovjem najboljši za žive meje. Razun glogola se tu in tam v ostrejših krajih tudi smerečji plotovi nahajajo.

Priprava zemlje za živi plot.

Akoravno ni treba posebne priprave, se mora vendar z vso pazljivostjo in skrbjo na to gledati, da se zemlja prav obdela, kamor se živi plot zasaja, in vrle sadike za-nj nakopljejo in prav sadé.

Prostor ali prav za prav kraj, kamor misliš živi plot zasaditi, prekopaj podolgoma že v jeseni najmanj za dober čevelj široko in ravno tako globoko, spomladi potem, predno sadike sadiš, izkopaj zemlja tako, da napraviš graben, v ktereга misliš glogove sadike (trn) saditi, in sicer tako, da posadiš sadike po grabnu kakih 6 palcev saksebi po motozu (žnori), ravno tako, kakor je navada sadike po drevesnicah saditi.

Presajanje sadik za plotove.

Sadike se presajajo take, ki so divje izrastle, ali iz drevesnic. Pri presaji mora drevorejec na to gledati, da so sadike, kar je le moč, enakošno debele, na priliko saj take, kakor peró — da jim koreninice gladko prireže in stebila do 6 palcev dolga napošev gladko brez trganja prikrajša. Potem se za polovico visokosti od tal s prstjo zaspó; na obedveh krajih sadik se razorčki pusté, kateri se po dovršenem presajenji dobro z vodo zalijó.

Kako se dalje ravna s njim?

Poglavitna skrb pri živih plotih naj je ta, da se že od tal, kar se le dá, gosti izrejajo; drevorejec mora tedaj pred vsem na to gledati, da sadike od spodaj obilo mladice zaredé. Ako se v prvem letu vrlo ukoreninijo, se morajo spomladi družega leta do enega ali za dva palca nad zemljo napošev porezati. Ob drugem muževji — to je o kresi — se jim morajo pa vse mladice, ki so v tem času izrastle, tik debela porezati, samo dve najmočnejši mladiki se jim pustite. Drugo spomlad se morate pa tudi omenjeni dve mladiki za 4

do 6 palcev prikrajšati, da zopet obilo gostih mladice poženete; zdaj se jim morajo ob stranéh ravne prekle ali late dati, da se mladike na nje pripnó, da križem rastejo. — Dalje ni treba družega delati, kakor to, da se nepotrebni odrastki od močnejih mladik zopet pridržijo, da se dajo lože na skriž prepenjati, dokler se plotovi visoki in močni ne zaredé.

Tako zasajen plot trpi šestkrat skor do 200 let, pa se v malo letih že tako zgosti in zaraste, da kakor neki skušen mož trdi, ne more noben tič ne noben zajic skozi, da ga pa tudi najmočnejši junec predreti ne more. V mrzlih krajih, kjer glog ne raste, se živi plotovi tudi iz smrečja delajo; mlade smrečice se tudi po 6 palcev saksebi sadé. Tudi ta plot je koristen, al več časa potrebuje, da ga je kaj.

(Dalje prihodnjič.)

Odgovori na vprašanja.

Iz goriških Brd pri benečanski meji je vredništvo prejelo sledeče pisemce: „Zaupljivo se do Vas obrnem in pri Vas pripomoči ali saj dobrega sveta iščem. Neka čudna bolezen se pri tukajšnjih govedih prav pogostoma nahaja in v malo letih jih je veliko poginilo. Veste kaj je temu vzrok? Tukaj pravijo, da se jim voda zapira. In res taka goveda od začetka bolezni prav po malo, rekel bi, kakor po niti vodo spuščajo, potem jim popolnoma zastane, in ako jo zane-marjajo, jim meh pokne, voda se razlije in po njih je. — Tu Vam pošljem tri kamniče, kateri se pri takih govedih v poscalu najdejo in tako vodo sčasoma popolnoma zaprejo. Morebiti bote spoznali in nam povedali: od kod ta bolezen pri govedih, in ali bi se moglo po kaki poti taki bolezen v okom priti? — Ubogi kmet je že tako dandanas v velikih stiskah, in ako še ob goveda pride, gorjé mu! Suša leto za letom bolj pritiska, in ako bi se še trtica odpovedala in bi zraven tudi goveda poginila, tako bi ubogim ljudém ne ostalo družega, kot hajd v Kavkaz!“

Odgovor. Kamnički v scalu se morejo pri vsaki naši domači živini napraviti, največkrat pri govedu; ako jih razkrojimo, najdemo v njih ogelnokislo apno, katero v živinče pride po vodi, katero pije, ali po klaji katero vživa. Tisti del tacega apna, kateri je odveč živinskemu životu, skuša natora po poti scavil iz sebe spraviti. Nemogoče pa je natanko vselej zaznamovati, ktera voda ali ktera zelišča imajo tacega apna več v sebi, ker se tudi vé, da pri dveh živinčutih, na priliko, se napravijo kamnički, pri desetih pa, ki živijo v enacih okoliščinah, ne. Ako se v scalnem mehurji zabaše več in velicih tacih kamnov, se zapré voda in mehur počí, ako se po operaciji ne pomaga; ta pa je pri živini

sila težavna. Ako zlezejo majhi kamnički doli v scalo, smuknejo večkrat skozi; če pa ne, se mora prerezati scalo in kamen vzeti iz njega.

Iz Gornjega grada nam je došlo sledeče vprašanje: „Od več strani se sliši, da se ne bo dobivala več rdeča sol (živinska sol)? Ali je to res? To bi bila huda za ubozega kmeta!“

Odgovor. Govorica ta je laž; saj ste že tudi v „Oglasniku“ letošnjih „Novic“ brali, da se prodaja ta sol.

Iz jeseniških Rovt se nam stavi to-le vprašanje: „Kaj pomaga zoper hiranje kónj in goved (jetiko). Na Rečici je hiša, v kateri je troje kónj v 3 letih za jetiko poginilo in tudi nekoliko goved. Copernike in copernice dolžijo, ker našli so v hlevu zakopane kosti itd.“

Odgovor. Dokler bodo gospodarji na copernice verjeli, jim bode živina zmiraj cepala za jetiko. Ko pa se bodo znebili te pregrešne vraže in vzroka bolezniskali v napačni izreji že mladih živinčet ali v slabem glešanji odraščeni, v napačni klaji, v napačnih hlevih, v pretegnjeni delavne živine, in bodo odvrnili to, kar bolezen napravi, se bodo znebili bolezniskali. To pa učijo bukve umne „živinoreje“, in kadar živina zbolí, bukve umnega „živinozdravništva.“ Vzroki hiranja (jetike) so zlo različni: zdaj so pljuča, zdaj jetra, zdaj želodec in čeva, zdaj še kak drug drob jetike krivi; to mora umni zdravnik najti, in ako pride ob pravem času na pomoč, prinese tudi pomoč. Le nikar nič po enem kopitu! Iskati pa je gospodarju včasih, kakor pravimo, „z lučjo“ treba, da stakne: kaj je pri klaji, pijači, hlevu itd. napačnega, in to mora odvrniti.

Národne stvari.

Kmet in národnost.

Spisal dr. J. Mencinger.

(Dalje.)

III.

Narodnost, ki povzdiguje kmetu častiti stari jezik, ki ga utrjuje v njegovem poštemem stanu, ki mu blaži čutje časti in nravnosti, mu tudi na vse strani veliko koristi. — Še le po narodnosti stopi kmet iz svojega tesnega stanú, zdaj še le se gospodu čuti rojaka in ž njim enakopravno zvezanega v narodu in državi. Pogledavši iz tesnega kmečkega okrožja si upa seči po knjigah, ki so pisane v njemu razumljivem domačem jeziku in ako so šole take, da se v njih kmečki otroci učé potrebnih véd, in ne tratijo časa z ukom tujih jezikov, katerih se nikoli naučiti ne morejo, pride v kmečke rodbine neka potreba omike in dušne hrane. Ta potreba je gotovo ena najboljših. Človek, ki se je celi teden trudil in delal za samo telo, vsaj v nedeljah nekoliko vtegne, da poskrbi za svoj boljši del — za svojo dušo. Namesti v vinu ali žganji vtapljati svoje skrbi, lajša si jih z dobrimi bukvami, v katerih najde veliko lepega in koristnega, kar mu je bilo poprej neznan, dokler ni vladal duh narodnosti in ni bilo knjig ali domače dušne hrane za vès narod. Domače berilo ga učí umno kmetovati in gospodariti, zdravja varovati, premoženje množiti z novimi iznajdbami, z obrtnijo in trgovino, bistri ga z mnogimi znanostmi, razlaga mu državljanske zadeve, pravice in dolžnosti, pové mu, kaj se daleč okoli godí pod milim Bogom, in daje mu lepo narodno poštemo dušno zabavo za dolge zimske večere in počitne praznike. To vse kmeta blaži in uri; brani mu pozabiti, cesar se je učil na šolskih klopeh; sili ga

tudi znaprej skrbeti za koristen poduk, ter dela ga bolj pametnega, bolj premišljenega sploh, boljega na vse strani.

Koliko omike pa kmetu dajo take šole, v katerih se učí nemški jezik čez vse, češ, da domačega že znamo? Odgovor je: nič! — Pozabiti ne smemo, da šole niso le zato, da se deca v njih nekaj ur trudi, temuč da se učí, kar bi ji koristilo vse žive dni in da iz šol odnese željo, tudi v prihodnje učiti se še dokaj, cesar se v preveliki mladosti učiti ni mógla. Otrok se mora učiti samo to, cesar se lahko in trdno naučí. Zavaljo prekratkega šolskega časa in premajhne vaje v govorjenji (posebno domá) se kmečki otrok nemški naučiti ne more; namesti govoriti zná komaj na pol razumno blebetati, brati in pisati pa ne. Ali bo mogel po sami kmečki šoli, kadar bo enkrat odrastel, seči po nemških bukvah, iz njih dalje učiti se kaj koristnega in v nemškem slovstvu blažiti in lepšati svojo dušo? Našel sem v več kmečkih hišah Vodnikove, Prešernove in druge pesmi, povestnih, gospodarskih in družih knjig; od Schiller-ja, Göthe-a do „Thierfabel aus Krain“ pa nisem našel nobenih nemških pesem, nobenih podučnih in povestnih knjig celó pri tistih kmetih ne, ki nemški znajo in se celó za nemštvo v šolah poganjajo. Nemški jezik ni tako lahek, kakor si ga marsikteri mislijo. Nemški knjižni jezik je nemške gospóde jezik — tudi nemški kmet se ga mora učiti, in on ne bere veliko knjig, ker tudi njemu so težko razumljive. Da mi to bolj verjamete, nekoliko posnamem, kar piše imenitni angleški pisatelj Buckle v knjigi: „Zgodovina omike na Angležkem“, ktera je tudi na nemško prestavljena: on piše o nemškem slovstvu: „Ni naroda v Evropi, pri katerem nahajamo tak razloček med učenimi in neučeni, kakor na Nemškem. Nemški modrijani imajo tako učenost in tako obširne misli, da so po teh postavljeni na čelo izobraženega sveta. Nemško ljudstvo je pa pri vsem tem bolj babjeverno, bolj praznih misli, bolj nevedno in nesposobno voditi samo sebe, nego Francozi ali Angleži. — Imenitni nemški pisatelji se ne obračajo sè svojo učenostjo na svoj narod, temuč le pisatelj na pisatelja. Njihov jezik je sicer prav krepak, pa tako težak, tako umeten, tako polen zamotanih stavkov, da ga niže ljudstvo prav nič ne razumeva. To pa dela se vé da še večo zaveró, da so si učenjaki in prosti narod kakor tuji, in da je za prosti narod vsa učenost in vse znanstvo, kakor bi ga ne bilo.

(Dalje prihodnjič.)

Besedica o „Novem mestu.“

△ Ostrmel sem, ko ugledam v 3. listu letošnjih „Novic“, potem pa tudi v „Slovenču“ (5. listu) novo ime „Rudolfovo“ za staro slovensko „Novo mesto.“ Vedel sem že, da je dovolil svetli cesar, da se sme nemško ime „Neustadt“ prekrstiti v nekdanje „Rudolfswerth“; ali da bi se smelo tudi staro slovensko ime tega mesta spremeniti, — tega nisem bral v cesarskem ukazu. Po moji misli ne smemo starih slovenskih imen domačih mest, trgov in vasísami ob sebi prekrščevati. Pa ako bi tudi imeli to pravico, menim, da se vendar ne bi smeli prenagliti, — da ne bi smeli prehitro zavreči domačega mestnega imena, ki je med našim narodom tako ukoreninjeno.

Ni nam treba praviti, koliko zmešnjav bi bilo potem med našim ljudstvom. — Veliko težje je kako staro, vsemu narodu znano mestno ime zatreti, nego kakemu novemu kraju novo ime nadeti in ga razglasiti. Treba je pa tudi pomisliti, da priprost Slovenec tujega imena s pritaknjeno domačo končnico (Ru-